

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ НА МИКОЛАЇВЩИНІ У 20–30-ТІ РР. ХХ СТ.

Морозан Олена Олександрівна,
здобувачка ступеня доктора філософії
кафедри історії
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
elena.bz@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0984-2656

Мета дослідження – на основі аналізу певного кола джерел охарактеризувати процес підготовки педагогічних кадрів на Миколаївщині у 20–30-ті рр. ХХ ст., який у тогочасних реаліях відбувався на базі створеного у 1913 р. учительського інституту. У представленій статті будуть простежені зміни, які відбулись із закладом вищої освіти за десятиліття та їхній вплив на процес підготовки вчителів, зокрема реформування учительського інституту в інститут народної освіти, виникнення перших факультетів та кафедр; розкрито складність процесу підготовки висококваліфікованих фахівців на початковому етапі формування, а потім посилення тоталітарного політичного режиму.

Методи: під час роботи над статтею використано систематико-функціональний метод, що дозволив виявити загальні тенденції у підготовці вчителів у радянські часи, історико-логічний метод, який дав змогу простежити трансформації у процесі підготовки спеціалістів-педагогів, традиційні методи пізнання – теоретичний аналіз літератури, періодичних видань, а також аналіз, синтез, систематизація та інтерпретація отриманих даних.

Результати. У дослідженні здійснено розгляд основних етапів розвитку головного осередку підготовки вчителів на Миколаївщині у 20–30-ті рр. ХХ ст. та проаналізовано основні тенденції у державній політиці щодо педагогічної освіти.

Висновки. Вивчені джерела та література дають підстави говорити, що процес підготовки педагогічних кадрів у досліджуваній період, нехай і з достатніми труднощами, проте тривав, що мало своїм позитивним наслідком зменшення рівня малограмотності серед населення, покращення ефективності праці в освітянській галузі завдяки здобуттю системи знань та вихованню покоління молоді, яке мало працювати задля виходу країни з кризи та розбудови суспільства. Подальший поглиблений розгляд цього питання дасть можливість побачити ті трансформації, які відбувались у цьому процесі з урахуванням змін, притаманних державній політиці та розвитку тодішнього суспільства.

Ключові слова: інститут народної освіти, факультет, учителі, державна політика, студенти, пролетаризація, відбудова, Народний комісаріат освіти, інститут соціального виховання.

TRAINING OF TEACHING STAFF IN THE MYKOLAIV REGION IN THE 20–30S OF THE TWENTIETH CENTURY

Morozan Olena Oleksandrivna,
Postgraduate Student at the History Department
V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University
elena.bz@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0984-2656

The purpose of the study is to characterize the process of teacher training in the Mykolaiv region in the 20s and 30s of the twentieth century, which mainly took place on the basis of the Teachers' Institute established in 1913. The article will trace the changes that have taken place in the higher education institution over the decades and their impact on the process of teacher training, in particular, the reform of the teacher's institute into the Institute of Public Education, the emergence of the first faculties and departments; the complexity of the process of training highly qualified specialists at the initial stage of formation, and then the strengthening of the totalitarian political regime.

Methods: the systematic-functional method was used to identify general trends in teacher training in Soviet times, the historical-logical method, which allowed to trace the transformations in the process of training of specialists – teachers, traditional methods of cognition – theoretical analysis of literature, periodicals, as well as analysis, synthesis, systematization and interpretation of the data obtained.

Results. The study examines the main stages of development of the main center of teacher training in Mykolaiv region and analyzes the main trends in state policy on teacher education.

Conclusions. The studied sources and literature give grounds to say that the process of training pedagogical personnel in the period under study, albeit with considerable difficulty, continued, which had a positive effect on reducing the level of illiteracy among the population, improving the efficiency of work in the educational sector through the acquisition of a system of knowledge and the education of a generation of young people who had to work to overcome the country's crisis and build society. A further in-depth consideration of this issue will make it possible to see the transformations that took place in this process, taking into account the changes inherent in state policy and the development of society at that time.

Key words: institute of public education, faculty, teachers, state policy, students, proletarianization, reconstruction, People's Commissariat of Education, institute of social education.

Вступ. 20–30-ті рр. ХХ ст. – період, який, безумовно, можна охарактеризувати як десятиліття змін. Це дуже складний і багато в чому переломний момент української історії. Саме в цей час партійно-державним керівництвом опрацьовувалися культурно-освітнянські ідеологеми, провідним акцентом яких стає повний контроль усіх ланок освіти. Водночас політичний режим, що прагнув до тотального контролю, змушений був ситуативно реагувати на реалії та корегувати свою діяльність.

Нестабільність політичної та економічної ситуації, занепад культури, зростання неграмотності серед населення, відсутність прагнення і можливості до самоосвіти – це лише короткий перелік наслідків подій 1917–1920 рр. У цих умовах постала необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців, які б своєю працею сприяли відновленню усіх сфер життя суспільства. Через те, що переважна частина населення була неграмотною, а закладів, які готували педагогів, на території республіки не вистачало, головну увагу було зосереджено на підготовці учительських кадрів.

Мета – вивчення, конкретизація та систематизація на основі доступних джерел та літератури основних тенденцій, які склалися щодо досліджуваної теми, зокрема простеження основних етапів розвитку наявного на той момент учительського інституту та складання уявлення про процес становлення педагогічної освіти на Миколаївщині у непростих умовах формування радянської ідеологічної парадигми. Основним джерелом виступають архівні матеріали Державного архіву Миколаївської області, збірки документів партійних та державних органів Радянської України та СРСР, матеріали періодичної преси у досліджуваний період та «Записки Миколаївського ІНО» (1926–1927 рр.). Окремі аспекти підготовки педагогічних кадрів на Миколаївщині розглянуті у роботах В.Є. Милянського, П.І. Соболя, С.М. Соколовського, О.П. Хаєцького.

1. Миколаївський інститут народної освіти як осередок підготовки вчителів. Загальна криза освітянського простору зумовлювалася об'єктивними реаліями, які склалися ще наприкінці ХІХ століття. Перепис населення 1897 р. засвідчив велику кількість неписьменних в українських губерніях. За його результатами частка неграмотних становила 76%. Питання створення

ефективної системи освіти на українських теренах стає одним з ключових після лютневих подій 1917 р. Звернемо увагу, що в період 1917–1920 рр. певні зміни у системі освіти запроваджувалися за часів Центральної Ради та гетьманату П. Скоропадського. Проте реформування освіти не стало всеохоплюючим, логічно побудованим та завершеним, на що, безумовно, впливала постійна зміна політичних орієнтирів та керівництва.

Встановлення більшовицької влади в Україні відкрило нову сторінку в історії цього питання. Створення так званої «пролетарської держави» вимагало кардинального перегляду всієї системи освіти. Найголовнішим, транслуючим, елементом якої мали стати освітяни всіх ланок. Освітня система одразу потрапила під вплив ідеології державної партії і це визначило її розвиток на подальші десятиліття. Чи не найгострішою була проблема неписьменності, для вирішення якої потрібні були підготовлені кадри та розширення мережі освітніх установ.

У досліджуваний період на Півдні України провідним осередком підготовки вчителів був найстаріший у цьому регіоні навчальний заклад – Миколаївський учительський інститут (надалі його назва змінювалась). Розвиток навчального закладу відбувався на підставі певних державних документів, на які ми вважаємо за доцільне звернути увагу. З початку 1920 р. Народний комісаріат освіти України розгорнув діяльність на поліпшення підготовки спеціалістів. 24 лютого 1920 р. було розроблено «Тимчасову інструкцію губернським відділам народної освіти», яка передбачала організацію інститутів народної освіти для підготовки педагогів для нової радянської школи. Згодом побачила світ інструкція Наркомату освіти щодо прийому до вузів, де накреслювалася низка заходів, спрямованих на «демократизацію» складу студентів. На підставі базових засад політичної доктрини більшовиків у разі вступу перевага надавалася дітям робітників, членів виробничих спілок, комсомольцям, членам компартії. Надання переваг одним соціальним верстам тягнуло за собою обмеження прав інших, зокрема інтелігенції, представників духовенства тощо, і мало свій негативний бік: воно погано відобразилося на рівні навчального процесу, оскільки значна кількість студентів була з низьким рівнем знань і це ускладнювало сприйняття ними навчальної

інформації. Також була поширеною практика «відряджати» на навчання у вузи представників різних організацій та союзів.

Відповідно до проаналізованих нами архівних джерел перед вступниками висувалися умови щодо надання певних документів, а саме про вік, відношення до військової повинності, освіти, дві фотографії, посвідчення про відрядження, а також обов'язково подавалася анкета встановленої форми у двох екземплярах, яка візувалася спілкою та окружним профспілковим бюро (ДАМО, Ф. Р-99, Оп. 1, Спр. 661: 26).

До вступу в інститути допускалися особи, які досягли 18-річного віку, а в технікуми – 17 років. Також умовою вступу до вузів було проходження спеціальної медичної комісії. Від вступних випробувань звільнялися особи, які закінчили робітничі факультети, вечірні робітничі технікуми та денні технікуми відповідних спеціальностей із встановленим стажем. Вступники, які не закінчили жоден з перерахованих навчальних закладів, мали складати іспити з певних предметів, які поділялися на основні та додаткові. До основних належали: російська мова (саме вона, а не українська, якою володіла молодь із сільської місцевості), арифметика, геометрія, природознавство, фізика, історія та географія. Малювання, креслення та чистописання вважалися додатковими предметами. За результатами екзаменів вираховувався середній бал.

У вересні 1920 р. відбувається реформування навчального закладу – Миколаївський учительський інститут почав називатися інститутом народної освіти (далі – ІНО) (Будак та ін., 2009: 12). Всі наявні доти відділення інституту були злиті у факультет соціального виховання з 4-річним терміном навчання. Головним завданням стає підготовка учительських кадрів для трудових шкіл, переважно для 5–7 класів. Отже, за вимогами більшовицької партії освіта розвивалася відповідно до соціальних потреб суспільства.

У січні 1925 р. у листі Й. Сталіна до Всесоюзного учительського з'їзду наголошувалось: «Фаланга народних вчителів є однією з найнеобхідніших частин великої армії трудящих нашої країни, які будують життя на основі соціалізму» (Сталин, 1925). Така декларація засвідчує повну підпорядкованість тогочасної освіти вимогам та завданням, які ставила перед ними державна партійна машина.

У 1920 р. кількість осіб, що побажали вступити до Інституту, була надзвичайно великою. Ані до цього, ані після цього (беручи до уваги довоєнний період) в Інституті номінально не рахувалося стільки студентів, як у той час. Кількість студентів, яка становила 800, на наш погляд, можна пояснити таким: перше – обмеженими фінансовими можливостями молоді, що ускладнювало здобуття ними освіти у навчальних закладах

інших міст; друге – умовами тодішньої дійсності, зокрема трудовою повинністю; третє – молодь здебільшого вважала, що інститутські відділи за своєю програмою не відрізнялися від факультетів (реформа 1920 р. «вирішила» цю проблему, утворивши з відділів факультет). Це були тимчасові причини, адже вже восени того ж року до Інституту вступило на три чверті менше студентів від їхньої попередньої кількості.

1921–1922 н.р., що розпочався за сприятливих перспектив, з початком харчової кризи (вона стала критичною через два місяці після початку занять) був одним з найважчих років за весь період існування Інституту. Взимку 1922 р. заняття взагалі були припинені, а після їх відновлення навесні зібралася лише невелика купка студентів.

Початок 1922–1923 н.р. став поворотним в історії інституту, з цього періоду його діяльність набуває певної стабільності. Прийом на перший курс становив понад 80 осіб (для порівняння: у попередньому навчальному році – 70 осіб), така ж позитивна динаміка спостерігалась і на робітничому факультеті. Відбувається також і поповнення другого курсу: зараховано навіть декілька осіб із завершеною середньою освітою. Характерною ознакою Миколаївського ІНО стає стабільність контингенту студентів: більше трьох чвертей з тих, що вступили до інституту, закінчують своє навчання.

У вересні 1922 р. наявні раніше «факультети» ліквідуються. Більшість студентів встигли виконати навчальний план і одержали відповідні свідоцтва, частині студентів було надано відстрочки для виконання всіх вимог навчального плану.

Свідченням підпорядкованості закладів освіти вимогам часу стала участь представників Інституту у Першій Всеукраїнській конференції по педагогічній освіті у Харкові в 1922 р. Інститут приєднався до течії щодо навчального плану для факультетів соціального виховання, що відстоювали план А, й на підставі цього плану будував свою роботу доти, поки Наркомат освіти розробив 4-річний єдиний план.

Виконував свої функції по підготовці спеціалістів і робітничий факультет (далі – робітфак). У 1922 та 1923 рр. більшість слухачів, що вступили на перший курс, були, на думку викладачів, більш підготовленими до засвоєння інститутського курсу, ніж інші студенти. Варто звернути увагу на «долю» підготовчих курсів, що стає своєрідним маркером більшовицького партійно-державного диктату: у 1924 р. відкриті без санкції Наркомосу курси довелося закрити.

Диктатура державного апарату, яка визначала розвиток закладів освіти, водночас супроводжувалась величезним прагненням молоді до навчання, що підтверджується щорічним зростанням кількості випускників. Перший випуск соціальних вихователів інститут зробив у 1924 р. На підставі

архівних документів наведемо загальну кількість молодих спеціалістів – випускників навчального закладу за чотири роки:

1924	23
1925	63
1926	61
1927	68

Тобто за 1924–1927 рр. інститут дав державі 215 фахівців (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 2: 81).

За результатами навчання кваліфікація випускників розподілялася на три категорії: перша категорія – до неї відносили тих, хто виявив здібності, добре оволоділи знаннями та виявив педагогічні здібності; друга категорія – особи, які оволоділи знаннями та виявили педагогічні здібності; третя категорія – особи, які особливих здібностей під час навчання не виявили. Архівні джерела дозволяють проаналізувати характеристики випускників, в яких вказувалися соціальна активність, загальний розвиток, педагогічні здібності та надавалися рекомендації, в якій сфері можлива найкраща реалізація молодого спеціаліста (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 2: 59).

У 1920-х рр. заняття на стаціонарі проводилися, як правило, у першу зміну (з 8-ї до 14-ї години), а ввечері починали працювати гуртки з різних предметів, а також хоровий, музичний, бібліотечний, фізичної культури та інші. Усього до роботи в гуртках було залучено 300 студентів (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 3: 61).

Надалі, відповідно до завдань і потреб освіти, відбуваються зміни у фаховій підготовці вчителів. У 1928 р. у Миколаївському інституті починається підготовка спеціалістів для дошкільних навчальних закладів; створюються відділення української і російської мови та літератури, фізико-математичне, природниче і географічне, соціально-економічне (Будак та ін., 2009: 20).

Задля кращої підготовки студентів викладачі Інституту працюють над розробкою важливих наукових питань. За 1927–1928 н.р. виходять наукові записки, видається краєзнавчий альманах «Миколаївщина».

Згідно з положенням про інститути в УССР, з 1927 р. усі учбові дисципліни у Миколаївському ІНО поділялися на педагогічний, суспільний та виробничий цикли.

Роботу колективу навчального закладу по цих циклах координували комісії: факультетська, суспільствознавча, виробничо-педагогічна, комісія з українізації, методична комісія та комісія з педпрактики та стажу (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 2: 5, 103).

Наприкінці 1925–1926 н.р. в ІНО нараховувалося 238 студентів та слухачів річних курсів, 23 викладачі та 4 лаборанти.

Працювали вечірні курси для тих, хто бажав здати екстернат за курс ІНО. Термін навчання – три

роки. Робота проводилася по затверджених правлінням ІНО програмах. Слухачі курсів мали внести за навчання певну плату. Окрім того, у досліджуваний період при ІНО проходили стажування вчителі.

Радянська держава, будучи класовою за своєю природою, підозріло ставилася до «буржуазних спеціалістів» та своїм найголовнішим завданням вважала прискорену підготовку нових кадрів робітничого походження. У 1927 р. у зв'язку зі святкуванням 10-ї річниці Жовтневої революції в ІНО відкрився недільний університет. У ньому у вихідні дні читалися лекції по гуманітарних та природничих науках, розраховані головним чином на робітників, учителів, слухачів вищих навчальних закладів (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 3: 7, 8).

Наприкінці 1920-х рр. країна готувалася до введення загального обов'язкового початкового навчання. Отже, знову зростає потреба в учительських кадрах.

Значна увага в інституті приділялася сільським учителям, які розглядалися своєрідним пропагандистським «рупором» реалізації партійної політики створення колгоспної системи. З метою підвищення рівня їх кваліфікації проводилася перепідготовка вчителів, організовувалися педагогічні семінари, відбувалися педагогічні конференції, засідали різноманітні комісії. Так, у 1925 р. у зв'язку з розширенням шкільної мережі випуск спеціалістів здебільшого передбачалося направити у села.

Зазначимо, що до середини 1925 р. з метою сприяння ліквідації неписьменності майже 75% студентів ІНО здійснили шефські поїздки у села. Майбутні вчителі давали уроки, читали лекції, проводилася інша культурно-масова робота.

У 1929–1930 н. р. до Миколаївського ІНО на перший курс зараховано 180 юнаків та дівчат, з яких значна частина була відряджена на навчання партійними та профспілковими організаціями. Головним чином, це були вихідці із селян та робітників. Збільшення робітничого прошарку в інституті дало можливості для посилення впливу партійних та комсомольських організацій (Лях, Шевченко, 1987: 8).

2. Зміни у підготовці фахівців у 1930-ті роки.

Незважаючи на низку заходів щодо посилення підготовки фахівців-освітян, згідно зі шкільним переписом 1927 р., понад 77% педагогів не мали вищої або середньої спеціальної освіти. Запроваджений у 1930 р., з метою охопити навчанням усіх без винятку дітей, «Всеобуч» ще більше загострив проблему нестачі кваліфікованих педагогічних кадрів. На початку 1930-х рр. інтелектуальний та освітній рівень нового кадрового поповнення істотно поступався дорадянській інтелігенції. Про це у своїх спогадах згадує П.Н. Крутоуз, який був студентом Інституту у 1930-ті рр.: «Учитися

було важко, бо в багатьох студентів знання слабкі, прийшли вони з різних робітничих колективів, частина студентів були сімейними» (Крутоуз, 1994: 55). На рівні республіки потреба відчувалась у тисячах спеціалістів.

Отже, формування «нової масової свідомості» вимагало масштабних змін у системі освіти. У 1930 р. у країні формувалась єдина система вищої освіти. Інститути народної освіти реорганізуються у трирічні інститути соціального виховання з фізико-математичним, мови та літератури, природничим відділами. Збільшилась кількість викладачів, розширилися учбові площі, збільшилась матеріальна база.

У досліджуваний період Миколаївський інститут соціального виховання закупив за кордоном на чотири тисячі рублів посібники та обладнання для кабінетів хімії, біології, рефлексологічної лабораторії тощо (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 2: 23).

У 1932 р. запроваджується єдина структура загальноосвітньої школи: початкова – 1–4 класи; неповна середня – 1–7 класи; середня – 1–10 класи. Торкнулася стандартизація і навчальних програм. У процесі викладення матеріалу від учительського складу вимагали повного дотримання тексту підручників. Наприклад, для учителів історії базовим стає сталінський короткий курс «Історія ВКП (б)» (1938 р.).

У 1933 р. Миколаївський інститут соціального виховання, як і всі інші в країні, реорганізовується у педагогічний з 4-річним строком навчання (Будак та ін., 2009: 24).

Відбувається перерозподіл фахової підготовки учителів. У зв'язку з тим, що в Миколаєві залишаються фізико-математичний, мовно-літературний та хіміко-біологічний факультети, то з інших навчальних закладів – Кіровоградського, Мелітопольського, Уманського, Луганського, Київського, Харківського, надсилаються студенти для навчання; за їх рахунок зростають і відповідні факультети (Соколовський, 1964: 9).

У січні 1934 р. у СРСР встановлюються наукові ступені кандидатів і докторів наук, а також наукові звання доцентів та професорів, зростають можливості для науково-дослідної роботи професорсько-викладацького складу, що позитивно позначалося на якості підготовки спеціалістів.

У Миколаївському педагогічному інституті спостерігається позитивна динаміка зростання якісного рівня викладацького складу. Якщо в 1934 р. в інституті працювали 36 викладачів, з них 4 професори та 6 доцентів, то у 1937 р. – уже 43, з яких 4 професори, 4 в. о. професорів (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 41: 2).

Після перетворення інституту на державний педагогічний відбувається удосконалення навчально-методичної роботи, головними

формами якої стають: лекції, практичні заняття під керівництвом викладача, виробнича та учбова практика студентів, самостійна робота студентів, консультації.

Учбовий рік поділявся на два семестри: перший з 01.09 по 25.01 та другий з 07.02 по 30.06.

Кожному студенту у разі вступу до Інституту видавалися студентський квиток та матрикул (залікова книжка) (ДАМО, Ф. Р-993, Оп. 1, Спр. 41: 2).

У зв'язку з гострою потребою в учительських кадрах при багатьох інститутах, у тому числі і при Миколаївському, в 1936–1937 рр. відкривається учительський інститут, а також вечірній відділ учительського і педагогічного (про що згадувалося вище). Лише таким чином могла бути задоволена потреба держави у висококваліфікованих працівниках педагогічної галузі.

Вимоги часу сприяли зростанню кількості студентів. Проаналізовані нами джерела дозволяють зробити висновок, що проведена організаційна робота дала позитивний результат щодо зростання загального контингенту студентів навчального закладу:

1931–1932 н.р. – 250 осіб

1932–1933 н.р. – 300 осіб

1933–1934 н.р. – 400 осіб

1934–1935 н.р. – 550 осіб

1935–1936 н.р. – 750 осіб

1936–1937 н.р. – 820 осіб

Збільшення кількості студентів продовжувалося і в наступні роки: у 1937–1938 рр. в інституті навчалось 1246 осіб, у 1939–1940 рр. – 1276 осіб (Соколовський, 1964: 9).

У досліджуваний період значна кількість учителів не мала педагогічної освіти, тому партія влади змушена була шукати нові форми роботи. У відповідності до Постанови Ради народних комісарів СРСР від 29.08.1938 р. при педагогічних інститутах відкриваються заочні відділи. Наприклад, до Миколаївського педагогічного інституту в цьому році було зараховано 37 студентів.

Розвитку і широкого розмаху набуває підготовка і перепідготовка вчителів на різних курсах. Заступник Наркому освіти УРСР Ф.А. Редько 21.02.1939 р. видав наказ за № 1204, яким визначалась кількість учителів, які мали пройти перепідготовку у Миколаївському педінституті (260 осіб) (Будак та ін., 2009: 27).

У 1930-ті рр. формування нової української освіти відбувалося в процесі значного посилення партійно-державного тиску. Характерною ознакою стала так звана боротьба «за чистоту педагогічної думки», яка супроводжувалася відміною викладання *педології* (науки, яка прагнула розглядати дитину крізь призму значного комплексу наук: медицини, психології, педагогіки тощо) і проведенням «боротьби» з її наслідками.

В Україні, як і в Радянському Союзі загалом, придушувалися будь-які відхилення від регламентованого мислення та лінії поведінки. Болісного удару по підготовці педагогічних кадрів завдали репресії, хвиля яких прокотилась країною. 1937 рік став роковим для викладацького складу та студентства Миколаївського педагогічного інституту. Значна кількість архівних документів, монографічних матеріалів відтворюють трагічні долі професорів В.В. Внуковського, Д.П. Кроленка, І.Д. Миронця, викладачів В.А. Фесенка, М.Д. Лагути, студентів Д. Альтшуллер, П. Єлагіна, В. Автомонова, І. Залізняка (Будак та ін., 2009: 28).

В останні передвоєнні роки за всієї «абсурдності» щодо змісту культурно-духовної, ідеологічної підготовки не можна не відзначити, що велась значна робота в напрямі поліпшення викладання окремих предметів. Триває зміцнення викладацького складу інституту: так, у 1940 р. з 92 викладачів було 6 професорів, 8 докторів наук, що також позитивно впливало на якісну підготовку майбутніх фахівців.

Висновки. Отже, освіта стала складовою ланкою диктатури партії влади і повністю слугувала її інтересам. І якщо у 1920-ті рр. становлення нової системи освіти тільки розпочалось і можливими у ній були певна демократичність та варіативність, то до середини 1930-х рр. вона вже остаточно стала частиною завершеного «культурного будівництва» з уніфікованим порядком підготовки спеціалістів та затвердженими стандартами у їхній майбутній професійній діяльності.

Що стосується кількісних показників, то, незважаючи на складні економічні, соціальні обставини, матеріальні труднощі та нестабільність життя, процес підготовки фахівців відбувався досить плідно. Цифри, що вказують на кількість випускників, які щорічно закінчували заклад вищої освіти, доводять, що державне замовлення виконувалося. Лише у довоєнні роки вуз випустив більше двох тисяч учителів загальноосвітніх шкіл. Проте впливи таких процесів, як політизація, пролетаризація освіти, репресії, прагнення до уніфікації та стандартизації, негативно позначились на загальній якості процесу підготовки фахівців.

Література:

1. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). Ф. Р-99. Миколаївська округова інспектура народної освіти Окрвиконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Оп. 1. Спр. 661. Правила прийому в інститути, технікуми УССР та інструкції прийомним комісіям робфахів, анкети для поступаючих в Одеський губернський соціально-науковий і професійно-технічний освіти. 28 арк.
2. ДАМО. Ф. Р-993. Николаевский государственный педагогический институт имени В.Г. Беллинского. Оп. 1. Спр. 2. Протоколи засідань правління Інституту. 113 арк.
3. ДАМО. Ф. Р-993. Николаевский государственный педагогический институт имени В.Г. Беллинского. Оп. 1. Спр. 3. Протоколи засідань правління Інституту. 154 арк.
4. ДАМО. Ф. Р-993. Николаевский государственный педагогический институт имени В.Г. Беллинского. Оп. 1. Спр. 41. Устав Николаевского государственного педагогического института. 5 арк.
5. Крутоуз П.Н. Шістдесят років тому (спогади). *Тези доповідей і повідомлень науково-практичної конференції, присвяченої 80-річчю Миколаївського педагогічного інституту (в шести частинах)*. Ч. 1. Деякі сторінки історії МДПІ і перспективи його розвитку. Миколаїв. 1994. С. 55–57.
6. Лях В.І., Шевченко В.О. Партійне керівництво організаційним зміцненням ЛКСМУ (1933–1937 рр.). *Український історичний журнал*. 1987. № 2. С. 53–58.
7. Майборода В.К. Особливості розвитку системи вищої педагогічної освіти в УРСР (1917–1941 рр.). *Український історичний журнал*. 1990. № 11. С. 58–64.
8. Майборода В.К. Про становлення та розвиток вищої педагогічної освіти (1917–1928 рр.). *Український історичний журнал*. 1987. № 5. С. 96–103.
9. Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського: віхи історії (1913–2008). / Укладачі: В.Д. Будак, Л.В. Старовойт, О.П. Хаєцький, С.В. Підпригора. Миколаїв : ТОВ «Фірма «Іліон», 2009. 184 с.
10. Милановський В.Е. НГПИ им. Беллинского. В кн.: *Научные записки Николаевского государственного педагогического института им. В.Г. Беллинского*. Вып. 3. Київ : Радянська школа, 1951. С. 24–36.
11. Місірків Л.П. Короткий нарис з історії Миколаївського ІНО. *Записки Миколаївського ІНО*. Кн. 1: 1926–1927. Миколаїв, 1927. С. 5–35.
12. Олійник А.І. Освіта Миколаївщини в 1929–1933. *Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929–1933)*. Миколаїв, 2000. С. 39.
13. Освіта на Миколаївщині у ХІ–ХХ ст. Історичні нариси. Миколаїв, 1997. 176 с.
14. Соболь П.І. Нариси історії Миколаївщини ХХ століття : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. 156 с.
15. Соколовський С.М. З історії Миколаївського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Белінського. *Тези доповідей наукової конференції, присвяченої 50-річчю Миколаївського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Белінського (Миколаївському педінституту – 50 років)*. Миколаїв, 1964. С. 5–30.

16. Сталин И.В. Учителюскому съезду. URL: https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t7/t7_02.htm (дата звернення: 29.01.2023).
17. Струмінський М.Я. Навчально-методична робота Миколаївського ІНО. *Записки Миколаївського ІНО*. Кн. 1: 1926–1927. Миколаїв, 1927. С. 17–22.

References:

1. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Mykolaiv region]. F. P-99. Mykolaivska okruhova inspektura narodnoi osvity Okrvykonkomu Rady robotnychkykh, selianskykh i chervonoarmiiskyykh deputativ. Op. 1. Spr. 661. Pravyla pryiomu v instytuty, tekhnikumy USSR ta instruktsii pryiomnym komisiiam robfakiv, ankety dlia postupaiuchy v Odeskyi hubernskiy sotsialno-nauchnoi i profesionalno-tekhnichnoi osvity, 28 ark. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Mykolaiv region]. F. P-993. Nikolaevskiy gosudarstvenniy pedagogicheskiy institut imeni V.G. Belinskogo. Op. 1. Spr. 2. Protokolyi zasedaniy pravleniy Instituta, 113 ark. [in Russian].
3. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Mykolaiv region]. F. P-993. Nikolaevskiy gosudarstvenniy pedagogicheskiy institut imeni V.G. Belinskogo. Op. 1. Spr. 3. Protokolyi zasedaniy pravleniy Instituta, 154 ark. [in Russian].
4. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Mykolaiv region]. F. P-993. Nikolaevskiy gosudarstvenniy pedagogicheskiy institut imeni V.G. Belinskogo. Op. 1. Spr. 41. Ustav Nikolaevskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo instituta, 5 ark. [in Russian].
5. Krutouz, P.N. (1994). Shistdesiat rokov tomu (spohady) [Sixty years ago (memories)]. *Tezy dopovidei i povidomlen naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 80-richchju Mykolaivskoho pedahohichnoho instytutu (v shesty chastynakh). Ch. 1. Deiaki storinky istorii MDPI i perspektyvy yoho rozvytku – Abstracts and reports of the scientific and practical conference dedicated to the 80th anniversary of Mykolaiv Pedagogical Institute (in six parts). Part. 1. Some pages of the history of Mykolaiv State Pedagogical Institute and prospects for its development*. Mykolaiv, pp. 55–57 [in Ukrainian].
6. Liakh, V.I., Shevchenko, V.O. (1987). Partiine kerivnytstvo orhanizatsiinym zmitsnenniam LKSMU (1933–1937 rr.) [Party leadership in the organizational strengthening of the Komsomol (1933–1937)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, No. 2, pp. 53–58 [in Ukrainian].
7. Maiboroda, V.K. (1990). Osoblyvosti rozvytku systemy vyshchoi pedahohichnoi osvity v URSSR (1917–1941 rr.) [Features of the Development of the System of Higher Pedagogical Education in the Ukrainian SSR (1917–1941)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, No.11, pp. 58–64 [in Ukrainian].
8. Maiboroda, V.K. (1987). Pro stanovlennia ta rozvytok vyshchoi pedahohichnoi osvity (1917–1928 rr.) [On the formation and development of higher pedagogical education (1917–1928)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, No. 5, pp. 96–103 [in Ukrainian].
9. Budak, V.D., Starovoi, L.V., Khaietskyi, O.P., Pidopryhora, S.V. Mykolaivskiy derzhavnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho: vikhy istorii (1913–2008) (2009) [V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv State University: Milestones in History (1913–2008)]. Mykolaiv: TOV “Firma “Ilion”, 184 p. [in Ukrainian].
10. Mylianovskiy, V.E. (1951). NHPY ym. Belynskoho [Belinski State Pedagogical University]. *Nauchnyye zapiski Nikolayevskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo instituta im. V.G. Belinskogo – Scientific Notes of the Nikolaev State Pedagogical Institute named after V.G. Belinsky*, Iss.3. Kyiv: Radianska shkola, pp. 24–36 [in Russian].
11. Misirkiv, L.P. (1927). Korotkyi narys z istorii Mykolaivskoho INO [A brief essay on the history of the Mykolaiv Institute of Public Education]. *Zapysky Mykolaivskoho INO – Notes of the Mykolaiv Institute of Public Education, vol.1: 1926–1927*. Mykolaiv, pp. 5–35 [in Ukrainian].
12. Oliinyk, A.I. (2000). Osvita Mykolaivshchyny v 1929–1933 [Education in the Mykolaiv Region in 1929–1933]. *Mykolaivshchyna: kolektyvizatsiia silskoho gospodarstva i holod (1929–1933) – Mykolaiv region: collectivization of agriculture and famine (1929–1933)*. Mykolaiv, p. 39 [in Ukrainian].
13. Osvita na Mykolaivshchyni u XIX–XX st. Istorychni narysy (1997) [Education in the Mykolaiv Region in the XIX–XX Centuries: Historical Essays]. Mykolaiv, 176 p. [in Ukrainian].
14. Sobol, P.I. (2005). Narysy istorii Mykolaivshchyny XX stolittia: navchalnyi posibnyk [Essays on the history of Mykolaiv region in the XX century: Study guide]. Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. P. Mohyly, 156 p. [in Ukrainian].
15. Sokolovskiy, S.M. (1964). Z istorii Mykolaivskoho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu im. V.H. Belinskoho [From the history of the V.G. Belinsky Mykolaiv State Pedagogical Institute]. *Tezy dopovidei naukovo konferentsii, prysviachenoj 50-richchju Mykolaivskoho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu*

im. V.H. Belinskoho (Mykolaivskomu pedinstytutu – 50 rokiv) – Abstracts of the scientific conference dedicated to the 50th anniversary of the V.G. Belinsky Mykolaiv State Pedagogical Institute (Mykolaiv Pedagogical Institute – 50 years). Mykolaiv, pp. 5–30 [in Ukrainian].

16. Stalin, I.V. (2023). Uchitelskomu s'ezdu [Teachers' Congress]. Retrieved from: https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t7/t7_02.htm [in Russian].
17. Struminskyi, M.Ya. (1927). Navchalno-metodychna robota Mykolaivskoho INO [Educational and methodological work of the Mykolaiv Institute of Public Education]. *Zapysky Mykolaivskoho INO – Notes of the Mykolaiv Institute of Public Education, Vol. 1: 1926–1927*. Mykolaiv, pp. 17–22 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.02.2023
The article was received 7 February 2023